

SZALAI ANIKÓ

Camus *Gondolatok a halálbüntetésről* – nemzetközi színezettel

„A törvény, per definitionem, nem engedelmeskedhet ugyanazoknak a szabályoknak, mint a természet. Ha a gyilkolás hozzátartozik is az ember természetéhez, a törvény nem azért van, hogy utánozza vagy újratermelje a természetet. Azért van, hogy korrigálja.”¹ Ez az idézet Camus 1957-ben megjelent *Gondolatok a halálbüntetésről* című esszéjéből bepillantást enged a szerző mély meggyőződésébe, miszerint a halálbüntetést minden ál-lamban el kellene törölni. Ez akkoriban még szinte „eretnek” nézetnek minősült a világ túlnyomó részén (még 10 alatt volt azon államok száma, amelyek betiltották a halálbün-tetést), azonban a szerző éles logikával, mély filozófiai érvekkel és tényekkel alátámasz-tott műve bizonyosan hozzájárult ahhoz, hogy a világ kormányainak és népeinek véle-ménye megváltozzon.

Ma univerzális összefogás keretében a nemzetközi jog és az élet számos szereplője kampányol, hogy egy állam se szabja ki. A világ államainak kétharmada már megszüntet-te a halálbüntetés alkalmazását, azonban még mindig találunk 58 olyan államot, ahol is-mert ez a büntetési nem.² Évente a legtöbb halálbüntetést Kínában hajtják végre, amely-nek azonban a pontos számadatait nem tudjuk, mert Kína államtitokként kezeli azt, azonban a becslések szerint több ezerre tehető. Utána következik Irán (388+), Irak (120+), Szaúd-Arábia (69+), Amerikai Egyesült Államok (52) és Jemen (30). Mindemel-lett 2009-ben összesen 26.000 személy volt halálsoron a világon, legnagyobb számban Pa-kisztánban (kb. 7500) és az USA-ban (kb. 3000).³

¹ Albert CAMUS: *Gondolatok a halálbüntetésről*. In: Albert Camus: Sziszüphosz mítosza – Válogatott esszék, ta-nulmányok. Magvető Kiadó, Budapest, 1990. 389-390.

² Európa: Fehéroroszország; Afrika: Botswana, Csád, Comoros, Kongói Demokratikus Köztársaság, Egyiptom, Egyenlítői Guinea, Etiópia, Guinea, Lesotho, Líbia, Nigéria, Sierra Leone, Szomália, Szudán, Uganda, Zim-babwe; Amerika: Antigua & Barbuda, Bahama-szigetek, Barbados, Belize, Kuba, Dominika, Guatemala, Guya-na, Jamaica, St. Kitts & Nevis, St. Lucia, St. Vincent & Grenadines, Trinidad & Tobago, USA; Ázsia: Bahrain, Irán, Irak, Jordánia, Kuvait, Libanon, Omán, Palesztin Hatóság, Katar, Szaúd-Arábia, Szíria, Egyesült Arab Emirátusok, Jemen, Afganisztán, Banglades, Kína, India, Indonézia, Japán, Észak-Korea, Malajzia, Mongólia, Pakisztán, Szingapúr, Tajvan, Thaiföld, Vietnám. www.deathwatchinternational.org (2010. 09. 05.)

³ http://www.deathwatchinternational.org/the_facts.php (2010. 09. 05.)

A statisztikák mellett azonban elmondható, hogy szerencsére folyamatosan csökken azon államok száma, amelyek alkalmazták a halálbüntetést; ez nem kis mértékben köszönhető az egyre növekvő nemzetközi nyomásnak. Noha a halálbüntetés eltörlése a nyugat-európai államokban belülről fakadó kezdeményezés eredménye volt a 20. század közepén, ezek az államok összefogtak, és nemzetközi szintre vitték a problémát. Egyrészt folyamatosan kampányoltak az emberi jogok nemzetközi kodifikációja érdekében, másrészt speciális megállapodások is születtek közöttük, kifejezetten a halálbüntetés ellen.

A nemzetközi jogalkotás eredményei

A második világháború után feltörő nemzetközi emberi jogi jogalkotás elemeként a kezdetektől jelen van az élethez való jog. Szerepel már az 1948. évi Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatában⁴ is, azonban ez nem jelentette azt, hogy az állam által tisztességes eljárásban kiszabott halálbüntetésre is vonatkozott volna. Ez az Egyesült Nemzetek Szervezete Közgyűlése által megalkotott nem kötelező határozat csak kifejezte az államok azon önkéntes elhatározását, hogy az embereket védelem illeti meg, még hozzá pontosan a saját államukkal szemben. Noha az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata idővel szokásjoggá vált, azonban tekintettel annak tömör megfogalmazására és a hiányzó szankcionálási lehetőségeire, mégis pusztán csak egy lépcsőfoknak tekinthető.

Az első univerzálisnak szánt dokumentum az 1966-ban elfogadott Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (PPJNE)⁵, amelynek a 6. cikke az élethez való jog garantálása mellett már utal arra is, hogy az államok csak a legsúlyosabb bűncselekmények esetén szabjanak ki halálbüntetést, valamint létrehozza ellenőrző szervnek az Emberi Jogok Bizottságát. 1984-ben az ENSZ Közgyűlés elfogadta hozzá a 2. Kiegészítő Jegyzőkönyvet, amely megtiltotta a halálbüntetést, kivéve háború idején. Ez a nemzetközi szerződés 1991-ben lépett hatályba, azonban számos állam nem írta alá, ahogyan számos állam fűzött fenntartást a PPJNE 6. cikkéhez.

Összhangban a PPJNE rendelkezéseivel, sőt azt bővítve, az 1989. évi New York-i Egyezmény a gyermek jogairól (hatály: 1990) megtiltja, hogy kiskorúakat végezzenek ki, valamint, hogy a 18. életév betöltése előtt elkövetett bűncselekmény miatt bárkit halálra lehessen ítélni. Ennek az egyezménynek jelenleg 191 állam a részese, csak az USA és Szomália nem, ennek ellenére körülbelül 10 államban⁶ előfordul fiatalkorú kivégzése, vagy fiatal felnőtté olyan cselekményért, amelyet még fiatalkorúként követett el. Ebben Irán jár az élen, de akadnak ilyen esetek az Egyesült Államokban⁷ és Kínában is.

Összességében 1948 óta több mint 50 határozatot fogadott el az ENSZ Közgyűlése, az ENSZ Gazdasági és Szociális Tanácsa és az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa (korábban Embe-

⁴ ENSZ Közgyűlés 217 A (III) sz. határozata, 1948. december 10., 3. cikk.

⁵ Kihirdette az 1976. évi 8. tvr.

⁶ Kína, Kongói Demokratikus Köztársaság, Irán, Nigéria, Pakisztán, Jemen, Zimbabwe, USA és Szaúd-Arábia.

⁷ Az USA nem csak a New York-i Egyezményt nem írta alá, hanem fenntartást fűzött az 1966. évi PPJNE 6. cikkéhez is, amelyben fenntartja magának a jogot, hogy fiatalkorúakon is végrehajthassa a halálbüntetést. Ezzel a fenntartással szemben szinte minden európai állam tiltakozott, arra hivatkozva, hogy az ellentétes a szerződés céljával és tárgyával. Lásd: Homepage of the United Nations' Treaty Series: http://treaties.un.org/pages/ViewDetails.aspx?src=UNTS&online&ctabid=1&mtdsg_no=IV-4&chapter=4&lang=en#Participants (2010. 06. 04.)

ri Jogi Bizottsága), amely mind a halálbüntetés megtiltására, esetlegesen humánusabbá tételére szólít fel.

A halálbüntetés eltörlésének legfőbb támogatói az európai államok, amelyek létrehozták az Emberi Jogok Európai Egyezménye 13. Jegyzőkönyveként az első olyan nemzetközi szerződést, amely minden körülmények között tiltja a halálbüntetés alkalmazását, tehát semmilyen kivételt nem enged a szabály alól, legyen akár háború vagy szükséghelyzet. Ez az egyezmény 2003-ban lépett hatályba és 42 állam a részese, köztük Magyarország is.⁸ Az Európa Tanács tagjai közül Oroszország és Azerbajdzsán nem írta alá, míg a lengyelek, lettek és örmények ugyan aláírták, de nem ratifikálták azt.⁹

Az élethez való jog

Camus a rendkívül alapos tanulmányában taglalja az élethez való jog legfőbb filozófiai kérdését, miszerint lehet-e joga bárkinek arra, hogy elvegye egy másik, vele egyenlő személy életét: „Az élethez való jog, ami egyet jelent a jóvátétel esélyével, minden ember természet adta joga, még a legrosszabbaké is. E tekintetben a legutolsó bűnöző és a legfeddhetetlenebb bíró is egymás mellé kerül, egyformán nyomorult és szolidáris. E jog nélkül nincs erkölcsi élet. Egyikünk sincs feljogosítva arra, hogy lemondjon akár egyetlen emberről is, hacsak a halála után nem, amely életét sorssá változtatja, és akkor megengedi a végérvényes ítéletet. De a halál előtt kimondani a végső ítéletet, a hitelező életben elrendelni a számla zárolását, ehhez egyetlen embernek sincs joga.”¹⁰

Az élethez való jog tartalmát illetően sokrétű és valószínűleg soha véget nem érő viták zajlanak a jogalkotók és a társadalom különböző tagjai között. A halálbüntetés mellett ide tartozik az eutanázia és az abortusz kérdése is. Az erkölcsi, a filozófiai megfontolások mellett minden esetben látható az a dilemma, hogy az állam mire jogosult, milyen mélységben avatkozhat be a „természet rendjébe”. Alkothat-e az állam olyan szabályokat, amelyek megváltoztathatatlan eredményekre vezetnek, amelyek tévedés esetén kizárják a jóvátétel lehetőségét? Szabad-e az államot felruházni olyan jogosultságokkal, hogy rendelkezzen akár a nép tagjainak életével? Camus szerint a 20. században az állam általános tértnyerése és az állami hatalom növekedése a jellemző, amellyel azonban vissza is lehet élni. Camus erről így ír: „az állam által megölt egyének száma jóval meghaladja az egyéni gyilkosságokét. Egyre kevesebb a közbűntényes, és egyre több a politikai elítélt. Bizonyíték erre az, hogy bárki közülünk, legyen mégoly tiszteletre méltó, számolhat vele, hogy egy nap halálra ítélik, míg a század elején ez az eshetőség groteszknek tűnt volna. [...] Ugyanazok ontják ugyanis a legtöbb vért, akik azt hiszik, hogy a jog, a logika és a történelem az ő oldalukon áll. [...] Társadalmunknak tehát nem annyira az egyénnel, mint inkább az állammal szemben kell védekeznie. Előfordulhat, hogy az arányok harminc év múlva megváltoznak. De egyelőre az állammal szemben kell érvényesíteni a jog önvédelmet.”¹¹

⁸ Kihirdette a 2004. évi III. tv.

⁹ <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=187&CM=8&DF=24/09/2010&CL=ENG> (2010. 09. 24.)

¹⁰ CAMUS, 1957. 412.

¹¹ Uo. 417-418.

A halálbüntetés mint kínzás vagy kegyetlen, embertelen bánásmód

A halálbüntetéssel kapcsolatosan felmerülő kérdések azonban korántsem csak az élethez való jog körébe tartoznak, hanem jelentősen érintik és összefüggnek a kínzás, embertelen vagy megalázó bánásmód tilalmával és a tisztességes eljáráshoz való joggal.

A halálbüntetéssel kapcsolatosan – ugyanúgy, ahogy számos más fontos emberi jognál – pl. a kínzás tilalmánál, a vizsgálódás azt eredményezi, hogy kegyetlenek vagyunk beismerni, az emberi jogi szabályok általános kijelentések, amelyeket konkrét tartalommal a különböző korszakokban a különböző társadalmak változó, eltérő jelentésekkel töltöttek meg.

A halálbüntetés végrehajtása sokféle módszerrel történt a történelem folyamán, melyek legtöbbje különösen kegyetlennek számított. Camus oldalakon át taglalja a guillotin vagy lefejezés alkalmazásának a kegyetlenségét, amelyhez kapcsolódóan minden illúziót eloszlat az olvasóban. A kínzás tilalma ma már nem csak egyezményes alapon kötelez minden államot, hanem kógens normaként univerzálisan betartandó. Ennek ellenére a mai napig látunk olyan példákat, amelyek nyilvánvalóan megsértik ezt az elvet, így pl. kétség sem fér ehhez a megkövezés esetében.

A 21. században az állami kivégzéseket az alábbi módokon hajtják végre: lefejezés, villamosszék, gázkamra, akasztás, méreginjekció, főbelövés és megkövezés. Az összes kivégzési módszert jelentős vita övezi, így pl. a sokak szerint leginkább humánusnak tartott méreginjekcióról is megdöbbentő adatokat olvashatunk. Általában 20 és 60 perc között eredményezi az elítélt halálát, és amennyiben nem sikerül vénát találni a tű behelyezéséhez, úgy a szöveteken keresztül felszívódva, súlyos égési sérüléseket okozva lassan vesztí csak el az eszméletét az elítélt.¹² Kétség sem férhet ahhoz, hogy ez kegyetlen, embertelen bánásmód, amelyről pl. számos vita zajlik az amerikai felsőbb bírói körökben.¹³ Természetesen európai szemmel nézve eléggé elszomorító, hogy a vita még mindig a körül forog, milyen módon lehet „humánusan” végrehajtani a halálbüntetést, és nem arról, hogy a halálbüntetés maga nem megfelelő. Az Amerikai Egyesült Államokban egyébként ezek a viták folyamatosan tartanak az 1940-es évektől kezdve, amikor először a villamosszék alkalmazásával kapcsolatosan merült fel a kínzás problematikája. Az USA-ban az 1960-as években több olyan legfelsőbb bírósági döntés született, amely eredményeként 10 évig nem hajtottak végre halálbüntetést az USA területén, azonban 1977-ben a Supreme Court (Legfelsőbb Bíróság) kijelentette, hogy maga a halálbüntetés nem alkotmányellenes, ha tisztességes eljárás keretében szabták ki.¹⁴ Ez a döntés jogászi szemmel nézve nem meglepő, mert az alkotmányozó atyák szándéka bizonyosan nem terjedt ki az 1700-as évek végén a halálbüntetés betiltására, és a bíróság csak értelmezi az Alkotmányt, de maga jogot nem alkothat. Ennek a kérdésnek az egyértelmű megoldása az amerikai jogalkotó szervek, így a Kongresszus és a Szenátus feladata lenne.

¹² Pl. <http://www.amnestyusa.org/abolish/factsheets/DeathPenaltyFacts.pdf> (2010. 09. 24.)

¹³ Lásd: <http://www.deathpenaltyinfo.org/lethal-injection-moratorium-executions-ends-after-supreme-court-decision> (2010. 09. 24.)

¹⁴ http://uspolitics.about.com/od/deathpenalty/i/death_penalty.htm (2010. 09. 24.)

A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya keretében felállított Emberi Jogok Bizottsága több egyéni panaszra¹⁵ adott válaszában is kifejtette, hogy a halálbüntetés végrehajtása, a kivégzés önmagában is kegyetlen és embertelen bánásmód, így elegendő lenne az Egyezségokmány 7. cikkének a hivatkozása, amely tiltja az ilyen magatartást. Azonban arra tekintettel, hogy az Egyezségokmány 6. cikke megengedi a halálbüntetés alkalmazását a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőivel szemben, így ez a küszöb fentebb emelkedik. Tehát önmagában a kivégzésre nem mondhatja a Bizottság azt, hogy megsérti a 7. cikket, amennyiben oly módon hajtják végre, hogy a lehető legkevesebb fizikai és mentális szenvedést okozzák. A Bizottság ezt a 20. sz. Általános Véleményében is megfogalmazta.¹⁶ A Bizottság pl. ezzel az elvvel ellentétesnek ítélte a cián-gázzal történő kivégzést¹⁷, mivel annak ideje tíz percnél tovább tarthat, azonban ezt a megállapítást így sok kritika érte már a Bizottság kisebbségben maradt tagjai részéről is.¹⁸ Véleményük szerint önmagában a kivégzés ideje nem mérvadó arra nézve, hogy megállapítsuk milyen mértékű a szenvedés, mert akár egy néhány perces kivégzés is lehet rendkívül fájdalmas, vagy egy hosszabb időtartamú kevésbé fájdalmas.

Lehetetlenség megállapítani a fájdalomnak és szenvedésnek egy olyan küszöbét, amely abszolút értéként működne minden körülmények között. Csak az jelenthető ki bizonyosan, hogy azok a kivégzési módszerek tilosak, amelyek szándékosan a szükségtelen mértékű fájdalom okozására és a halál beálltának időbeli elhúzóására irányulnak. Ezek alapján tehát elméletileg a méreginjekció, az akasztás vagy a főbelövés nem tűnik úgy, mint a 7. cikk megsértése, azonban a gyakorlati tapasztalatok azt mutatják, hogy ezek is végrehajthatóak olyan módon, hogy növeljék a szenvedést.

A Bizottság a 7. cikk sérelmét a halálbüntetéssel összefüggésben nem csak akkor látta megállapíthatónak, amikor a konkrét kivégzési módszert vizsgálta, hanem a halálra ítélet és a végrehajtáshoz vezető időszak bizonyos eseményeivel összefüggésben is. Így pl. megállapította, hogy a kínzásnak, illetve kegyetlen bánásmódnak minősül, ha a halálraíteltet csak az ítéletről tájékoztatják, de arról nem, hogy mikor fogják azt végrehajtani.¹⁹

A halálbüntetés és a kínzás tilalma összefüggéseit az Európai Emberi Jogi Bíróság is vizsgálta, amikor pl. a híres *Soering v. Egyesült Királyság* ügyben kimondta, hogy a halál-sorozat kegyetlen, embertelen bánásmódot valósít meg.²⁰

¹⁵ Lásd pl.: Communication No. 469/1991 Charles Chitat Ng v. Canada, Communication No. 470/1991 Joseph Kindler v. Canada. In: *Selected Decisions of the Human Rights Committee under the Optional Protocol*. Vol. 5, Geneva, 2005. UN Doc. No. CCPR/C/OP/5.

¹⁶ CCPR General Comment No. 20. 1992. <http://www.unhchr.ch/tbs/doc.nsf/%28Symbol%29/6924291970754969c12563ed004c8ae5?Opendocument> (2010. 09. 24.)

¹⁷ Communication No. 469/1991 Charles Chitat Ng v. Canada. In: *Selected Decisions of the Human Rights Committee under the Optional Protocol*, Vol. 5, Geneva, 2005, UN Doc. No. CCPR/C/OP/5, 104-105.

¹⁸ Uo. 110.

¹⁹ *Pennant v. Jamaica, Pratt and Morgan v. Jamaica, Errol Johnson v. Jamaica, Spence v. Jamaica*

²⁰ *Soering v. the United Kingdom*, European Court of Human Rights, Application no. 14038/88, Judgment of 07 July 1989.

Elszomorító érdekességek a világból

A becslések szerint a legtöbb halálbüntetést Kínában szabják ki és hajtják végre évente, összesen 68 büntetőtényállás esetén ítéltető meg, amelyeknek jelentős hányada nem minősül erőszakos bűncselekménynek, pl. a gazdasági bűncselekmények.²¹

Rendkívül szubjektív, koronként és kultúránként eltérő a megítélése annak, mit tekintünk „főbenjáró” bűnnek. A halálbüntetéssel sújtott tipikus bűncselekmények az emberölés, a nemi erőszak, a fegyveres rablás és a kábítószer-kereskedelem, de némely országban ez a büntetés olyan bűncselekmények elkövetése esetén is kiszabható, mint az adóelkerülés, a csalás, a bigámia, a pornográf anyagok terjesztése, az internetes bűnözés, a homoszexualitás, a házasságtörés, a prostitúció, az istenkáromlás vagy hittagadás. Az európai gondolkodástól nagyon eltérő filozófiai-ideológiai fejlődés figyelhető meg pl. az arab államokban, ahol még mindig jelentős az állam és az egyház összefonódása, így az istenkáromlás vagy a hittagadás ott a legsúlyosabb bűnök közé tartozik. Ázsiában pedig a közösség (vélt) érdeke teljes mértékben az egyén felett áll. A kínai kormány és bizonyos mértékig a társadalom szemében is egy olyan cselekmény, amely megkárosítja a közösséget, pl. egy jelentős mértékű adócsalás, rendkívül elítélendő.

Jogi szempontból érdekes kérdéseket vet fel az is, hogy pl. Kínában a transzplantálható szervek a kivégzett elítéltektől származnak, amelyről ugyan Kína 2007-ben azt nyilatkozta, hogy ezeket korlátozzák csak a közeli hozzátartozók számára, azonban ennek a betartása ellenőrizhetetlen. Egyes adatok szerint Kínában a transzplantálható szervek 95 %-át a kivégzett elítéltekből veszik ki,²² anélkül, hogy azok előzetesen érvényes beleegyezésüket adták volna, és amelyekért jelentős pénzüsszegeket kapnak a kivégző börtönök.²³ Az illegális nemzetközi szervkereskedelem ellen küzdők évek óta tiltakoznak ezzel a gyakorlattal szemben, remélhetőleg egyre sikeresebben.

Záró gondolatok

Az államok halálbüntetéshez való hozzáállása tükrözi általánosságban is az emberi jogokhoz való viszonyukat, annak értelmezését, és egyértelműen megjeleníti az eltérő társadalmi, kulturális, szociális hagyományokat és viszonyokat.

Az USA szerint az amerikai Alkotmány magasabb szintű védelmet nyújt, mint a legtöbb emberi jogi egyezmény, és a bírói joggyakorlatra alapoz mindent. Az afrikai és ázsiai államokban pedig az európai hagyományoktól és gondolkodástól nagy mértékben különböző társadalmak léteznek. Az arab államok pl. szinte minden emberi jogi egyezményhez azt a fenntartást fűzték, hogy annyiban hajlandóak az egyezményt betartani, amennyiben az nem ütközik az iszlám hit elveivel. Ezekben az államokban a társadalom, vagy legalábbis a hatalmon lévők, másként tekintenek az állam funkcióira és hatalmára. A nagyhatalmak esetében különösen megfigyelhető ez a jelenség, így a halálbüntetést nem kívánja eltörölni sem Oroszország, sem Kína, sem az Egyesült Államok. Ezen államok szuverenitás-értelmezése, a nép nevében működtetett állami berendezkedése még a demokratikus Egyesült Államok esetében is igen konzervatívnak tekinthető. Camus

²¹ http://www.laogai.org/our_work/death-penalty-organ-harvesting (2010. 09. 24.)

²² <http://www.amnestyusa.org/abolish/factsheets/DeathPenaltyFacts.pdf> (2010. 09. 24.)

²³ http://www.laogai.org/our_work/death-penalty-organ-harvesting (2010. 09. 24.)

megfogalmazása szerint a 20. század azt mutatja meg, hogy már nem egymástól kell az egyéneket megvédeni, hanem az államtól. „Ha megtiltanák az ember kivégzését, az azt jelentené, hogy nyíltan kimondanák: a társadalom és az állam nem abszolút érték, semmi sem jogosítja fel tehát megmásíthatatlan törvények alkotására és jóvátehetetlen cselekedetekre.”²⁴

Az elmúlt 60 évben a kizárólagos állami szuverenitás körébe tartozó jogterületek jelentős mértékben csökkentek, azonban a büntetőjog a mai napig a „kemény maghoz” tartozik, a nemzetközi jog, különösen az emberi jogok védelme keretében egyes elvek már áttörték ezt a korlátot, így pl. a nullum crimen sine lege elv vagy a kínzás tilalma, a halálbüntetés elleni küzdelem azonban még sokkal kezdetlegesebb szinten mozog.

A nemzetközi jogtól és a különböző nemzetközi szervezetektől önmagában csodákat várni nem lehet, mivel azt is maguk az államok alkotják, azonban bizonyos öngerjesztő folyamatok mindenképpen elindultak, pl. a nemzetközi büntetőbírói fórumok, így a Nemzetközi Büntetőbíróság, a Jugoszláv vagy a Ruandai Törvényszék nem szabhatnak ki halálbüntetést. (Csak zárójelben jegyzem meg, hogy az előbbinek nem tagja a legtöbb olyan állam, amely fenntartja a halálbüntetést, így az USA és Kína sem – habár nem a halálbüntetés kérdése miatt. Az utóbbi kettő ad hoc bíróságot pedig noha az ENSZ Biztonsági Tanácsa állította fel, élén az előbb említett államokkal, azonban ezek nem az ő állammal, állampolgáraikkal kapcsolatosan ítéleznek.)

A 21. század elején már harmadik generációs emberi jogokról (pl. egészséges környezethez való jog, fenntartható fejlődés) beszélünk, miközben még az első generációs jogokat (polgári és politikai jogok) sem tudjuk univerzálisan egységesen elfogadtatni, értelmezni és betartatni. Ez a folyamat a második világháború óta eltelt 65 év folyamán természetesen számos eredményt ért el, amelyeket nem szeretnék lebecsülni, de még nagyon sok a teendő, amely azonban korántsem csak a nemzetközi jog eszközeit igényli.

²⁴ CAMUS, 1957. 419.

ANIKÓ SZALAI

Camus 'Reflections on the Guillotine'- with International Colouring
(Summary)

Reflections on the Guillotine is an essay by Albert Camus, published in 1957, arguing very persuasively in favour of abolition of the death penalty, which at the time was considered an almost "heretic" thought around the world. Today there's a universal cooperation among many actors of the international arena, campaigning for the total ban. Two-third of all the States have abolished death penalty however there are still 58 using it. Right to life is not a new idea, it is incorporated in the Universal Declaration of Human Rights (1948), but it does not prohibit death penalty if sentenced to and executed in fair proceedings. Interpretation of the right to life is increasingly widening, containing several rights, thus nowadays we see an array of international treaties against death penalty. Issues arising in connection to death penalty also relate to the prohibition of torture, the right to fair proceedings and rights of the child. Attitude of the States toward death penalty usually mirrors their relation to and interpretation of human rights, which represents the different social and cultural traditions.